

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

Utrum S. Thomas Graecam linguam calluerit.
De Leone XIII P. M. Commentarius.
Selecta ex bibliothecis et archivis. De actione oratoria.
Horae subsecvae. Iuliani Apostatae mors. — Florum cultura.
Constantiniana monumenta. De Urbana basilica S. Ioannis in Laterano.
Colloquia latina. Silentium et attentio.
Acta Pontificia. SSmi. Dni. Nostrii Pii PP. X litterae in forma « Brevis », quibus Purpuratus Pater ad sollemnem commemorationem Antonii Friderici Ozanam Lutetiae Parisiorum habendam, tamquam Pontificius Legatus mittitur.
Ex Sacris Congregationibus Romanis sententiae novissimae selectae. Ex Congregatione Concilii. — Ex Congregatione Consisto-

riali. — Ex Congregatione S. Officii (Sect. de Indulgentiis). — Ex Congregatione Rituum.
Diarium Vaticanum. De recenti morbo SSmi. D. N. Pii PP. X. — Coronam SSmo. admissions. — Peregrinorum adventus in Urbe. — Pontificiae elections.
Annales. Balkanicum discrimen. — Italorum in Lybia progressus.
Publici per orbem coetus legibus ferendis.
Per orbem.
Ex Batavia. De certamine poetico Hocustiano in an. MCMXIV indicto.
Aenigmata.
Sociis et Lectoribus monitum.
Appendix: Ad Romanum.

Utrum S. Thomas graecam linguam calluerit

Sub huiusmodi titulo anno MDCLXVII, P. B. Guyard dissertationem in lucem edidit, quae veluti parva fuit scintilla, ex qua, et propter quam, successivis saeculis usque ad nos, circa vexatam quaestionem plura scripta prodierunt. (1) Mens quorundam fuit, S. Thomam Aquinatem graecam non calluisse linguam; dum alii e contra Angelicum graecae linguae peritum fuisse assuerunt. Siquidem, Aquinas ipse testatur, - inquit Roselli, (2) - se vidisse libros de substantiis separatis nondum in latinum versos. Meminit praeterea libri Procli Platonici, quem dicit « in Graeco inveniri ». Ait item, se interdum ex Homiliis Chrysostomi sensum accepisse, dimisisse verba, eo quod translatio esset vitiosa. Quid? si eius Commentaria in Aristotelem conferantur cum antiqua versione, qua Thomas usus est, invenietur profecto, ipsum magis intendisse ad textum graecum, quam ad versionem illam, eamque saepissime vel explicasse, vel emendasse. Nonne et Italiae cultus conditiones sententiae huic favere videntur? Baconus enim ad linguarum, praesertim graecae studium adhortans, scribit: « Nec multum esset pro tanta utilitate ire in Italianum in qua clerus et populus sunt *pure graeci* in multis locis; et episcopi et archiepiscopi et divites et seniores possent ibi mittere pro libris et pro uno vel pluribus qui scirent *graecum* sicut Dominus Robertus S. Episcopus Lincolnensis solebat facere ». (3)

* * *

Certe Sancto Thomae Aquinati, aliqualem linguae graecae peritiam esse tribuendam, ex eiusdem scriptis

apparet. Invenimus enim Angelicum graecum adhibuisse textum hisce ducti motivis :

a) Saepe ad graecae dictionis differentiam sese appellat, ut dum in *Summa de habitibus*: « Et ideo non dicit quod sanitas difficile mobilis simpliciter sit habitus, sed quod est ut habitus, sicut in *Graeco* habetur ». Et in *Summa c. Gentes*, contra Averroëm scribit: « Non sicut praedictus Averroës fingit, sub dubitatione hoc proferens, ut patet ex exemplaribus Graecis ». (1)

b) Affirmat Aristotelis tractatum *De Memoria et Reminiscentia* penes *graecos* esse partem alterius tractatus eiusdem Aristotelis, *De Sensu et Sensato*: « Ille tractatus (*De Memoria et Reminiscentia*) est pars istius libri (*De Sensu et Sensato*) secundum *Graecos* ». (2)

c) Ad graecam denominationem libri Aristotelis *De Caelo et Mundo* sese appellat; dum in Commentariis de *Anima* se non iam versionem, sed graecum textum secutum fuisse fatetur: « Haec tria in hoc libro aguntur, qui apud *Graecos* intitulatur de *Caelo* »; « Hic incipit liber tertius apud *Graecos*. Et satis rationabiliter. Ex hinc enim Aristoteles ad inquirendum de intellectu accedit ». (3)

d) Versum Homeri ab Aristotele non integre relatum, complet: « Sciendum est autem, quod hunc versum Homeri Aristoteles non totum posuit, sed solum principium. Unde nec in *Graeco* nec in Arabico plus habetur quam hic. Talis enim intellectus est, ut sic intelligatur hoc dictum, sicut consuevimus inducentes aliquem versum alicuius auctoris tantum ponere principium, si versus sit notus. Sed quia hic versus Homeri non erat notus apud latinos, Boetius totum posuit ». (4)

e) Vocabulorum graecae linguae saepe tradit signi-

(1) Cf. DE RUBEIS, *De gestis et scriptis etc. S. Thomae*, Diss. XXX, c. 4. — TALAMO - *L'Aristotelismo della Scolastica c. IX.* — L. SCHÜTZ *Der heil. Thomas von Aquin, etc.; Jahrbuch*, etc. 1895, VIII p. 271, 1896 X, p. 408.

(2) *Summa Philos.*, vol. 1, q. 1, a. viii n. 100.

(3) TALAMO, l. c.

(1) 1-2^{ae} 50, 1, ad 2.; c. G. I. 2. c. 61.

(2) *De Sensu et Sensato* l. nn. lect. 2.

(3) *In Proemio de Caelo et Mundo*. Quatuor vicibus scribit « Intitulatur de Caelo, intitulari de Caelo, intitulatur de Caelo, nominatur totus liber de Caelo »;

(4) *De Anima*, lect. 4.

ficationem, uti, de aliis locis tacendo, dum scribit: « Agit de alia passione, quae vocatur nemesis, id est reprehensio, quae est medietas invidiae et epicacotharchiae, tharcus enim dicitur gaudens, cacos malum, epi super; ac si dicatur gaudium de malo. Nemesis enim, id est reprehensor, tristatur... Sed ille qui dicitur epicacotharcas, tantum deficit a tristando, ut etiam gaudeat de malis, qui in sua malitia prosperantur ». (1) — « Physis, quod apud graecos naturam significat, si pro generatione viventium accipiatur, habet primum ypsilon productum; si vero pro principio, sicut communiter utimur, habet primum ypsilon breve ». (2) — « Plato in Timaeo secundum linguam Graecam dixit, illomenum esse eum, qui per omnem ordinatum polum; hoc autem quod dicitur illomenum, si in graeco scribatur per iota, significat alligationem; si vero scribatur per diphthongum, significat prohibitionem ». (3) — « Apud Graecos hoc nomen *ethos* dupliciter sumitur: et secundum quod importat diuturnitatem quamdam, dicitur febris ethica; secundum autem quod importat morem secundo modo acceptum, dicitur scientia ethica, quam nos moralem dicimus ». (4) — « Per hoc autem excluditur opinio Stoicorum qui secundum ordinem causarum intransgressibilem, quem Graeci *eimarmenon* vocabant, omnia ex necessitate dicebant provenire ». (5)

Denique ipsem Angelicus contra Averroistarum « impudentiam » scribit (6): « Quia quibusdam in hac materia verba Latinorum non sapiunt, sed Peripateticorum (Graecorum) verba sectari se dicunt, quorum libros in hac materia nunquam viderunt, nisi Aristotelem, qui fuit Sectae Aristotelicae institutor; ostendamus positionem praedictam eius verbis et sententiae repugnare omnino ». Affert postea plurimos Aristotelis textus, eiusque mentem aperit, verbaque animadversione addit: « Huiusmodi quaestiones certissime colligi potest Aristotelem solvisse in his libris quos patet eum scrisisse de substantiis separatis, ex his quae dicit in principio XII (Libri) Metaphysicae; quos etiam libros vidimus num. 14, licet nondum translatos in lingua nostra ». (7)

* * *

Non concessa igitur Doctori Angelico graecae linguae completa atque perfecta cognitione, quomodo eiusdem aliqualis cognitio explicatur? Ad huiusmodi factum historicum recurrentum est.

Saeculo XIII, philosophiae Peripateticae, scriptorumque Aristotelis studium, praesertim Lutetiae Parisiorum maxime crevit. Quum vero Averroistae plurimi, Philosophi mentem contra fidei veritates interpretarentur, Romana Ecclesia iuste recteque insurrexit. Ad omne

(1) *Ethicorum*, I. 2, lect. 9.

(2) *Metaphys.*, I. 5, lect. 5.

(3) *De Caelo et Mundo*, I. 2, lect. 21.

(4) 3 *Sent.* d. 23, q. 1, a. 4, q. 3, *Sol.* 2.

(5) *S. c. Gentes*, I. 3, c. 73.

(6) *De Unitate Intellectus*, opus. XV, (Ed. Rom, XVI).

(7) *Ibidem*.

periculum praecavendum, Urbanus IV, Fratrem Guillelum de Moerbeke, Ordinis Praedicatorum atque Fratrem Thomam de Aquino Romam vocavit, et dum primus, qui linguam solide callebat graecam, novas Aristotelis scriptorum versiones parabat, alias, id est Angelicus, nova eorumdem operum Commentaria scribebat. « Frater Wilhelmus Brabantinus, legimus, (1) Corinthiensis, transtulit omnes libros naturalis et moralis philosophie de greco in latinum ad instantiam fratris Thome. Item transtulit libros Procli et quedam alia ». Versiones istae, quamvis a Bacone passione motus « omnino erroneae et vitandae » vocatae fuerint, recentiorum tamen Criticorum iudicio, « textui litterali Aristotelis scrupulose conformes, imo, fideliores nonnullis versionibus modernis inveniuntur ». (2) Guillelmus et Thomas ab anno MCCLXI, usque ad annum MCCLXIX in Curia Romana simul laboraverunt. Nil mirum propterea, si Angelicus, a Confratre suo Guillelmo, linguae graecae peritissimo, notiones illas communes, cognitionemque aliqualem graeci idiomatici acquisiverit.

Neque moveamur, dum de seipso Thomas aliique affirmant, « libros de Substantiis separatis graece scriptos, vidisse, evolvisse, interpretasse ».

Haec enim omnia, peritorum ope facta, eique tribui palam est. Neque moveamur rursus, dum quidam ex antiquis affirmant Angelicum linguam calluisse graecam. Nonne et hodie multis linguarum peritia tribuitur, et tamen nobis apertum est, eos, vel solum alphabetum cognoscere, vel nonnisi superficie tenus linguas callere? Nolite Pici Mirandulani oblivisci. Scimus, ei viginti duarum linguarum peritiam tributam fuisse; ex facto tamen apparet, multarum linguarum nonnisi alphabetum cognovisse, neque italicam linguam perfecte calluisse, ita ut carmina Laurentii Magnifici pluris quam Aligherii faceret; imo legimus hebraicam linguam tam leviter cognovisse, ut Iudaeus quidam sexaginta falsos codices ei vendere potuerit. (3)

Verum, cum Roselli nostro concludimus: (4) Si permittamus Thomam vel prorsus ignorasse Graecam linguam, uti de se fatetur S. Gregorius Magnus, vel graece mediocriter fuisse doctum, ut de se scribit S. Augustinus; non modo nihil eius detrahitur laudi, sed magna fit accessio. Neque satis mirari possumus S. Thomae Aquinatis, qui Aristotelem talium interpretationum subsidio unico legerat, acumen, et industriam; quem saepe Aristotelem verius, aut saltem verisimilius, quam Graeci nonnulli interpretatus fuisse cognoscatur.

REGINALDUS FEI O. P.

(1) Cf. MANDONNET, *Siger de Brabant LV*; DENIFLE, *Archiv.* II, 226-27.

(2) A. VAÇANT, *La Controverse et le Contemporain*, année 1888, p. 456; *Les versions latines de la Morale à Nicomaque antérieures au XVIe siècle*.

(3) VILLARI, *Storia di Gerolamo Savonarola*, vol. I, l. 1, c. V.

(4) L. c.

DE LEONE XIII P. M.

COMMENTARIUS⁽¹⁾

Ad stilum quod attinet, ab illis immortalibus magistris usurpatum, hoc in primis adnotem, Ioannem Perrone, illustrorum sodalium vestigiis insistentem, qui in acroasibus suis, quas ad alumnos haberent, nativo passim candore nitebant, et singulari quadam suavitate laudabantur, Tulliani stili virtutes tam feliciter esse consecutum, ut ipsa rerum divinarum dignitas aliquo splendore decorari videretur. Nam multiplicis doctrinæ varietate cum Ambrosio, tum Hieronymo atque Augustino identidem comparabatur.

Quibus rebus frequentiores in dies erant sacrarum doctrinæ alumni, qui iussu atque consilio tot magistrorum, abundantius fructus referebant. Prae ceteris inter omnes, qui ingenio pollebant et virtutibus, Peccius eminebat, cuius prudentiam studiumque religionis iamdiu omnes optime noverunt. Hic enim exquisita magistrorum sapientia allectus, eodem quo parentes honore, eorum memoriam prosequebantur, eisque ita erat devinctus, ut quoad posset, ab eorum disciplina nunquam discederet. His igitur ingenii et doctrinæ praesidiis egregie ad sapientiam instructus, tantum habuit noster commendationis, ut in hisce quoque studiis princeps teneretur.

Attamen haec ei quoque laus est tribuenda, quod, dum animum divinis cogitationibus exerceret, et totus esset in arripienda Christi doctrina, haud iacturam temporis facere videretur, quod in stilo exercendo insumpsisset.

Quo factum est, ut eius quoque disputationes, quas identidem ex temporum more apud condiscipulos habebat, latini sermonis elegantia laudarentur, et summa omnium voluptate auribus reciperentur. Sic christianam doctrinam ab adversiorum incriminationibus acerrime tueri parabat, atque vel ab illa aetate apparuit, ut labentibus annis e summa sapientiae sede, vindex veteris disciplinae, optimorum studiorum sospitator atque in sacris concionibus caelesti prope eloquio disertus et pugnax.

Hinc merito sub anni finem, in certamine publice habendo, Peccius eligitur atque magnis laudibus extollitur. Tute ipse, candide lector, si lubet, tuis usurpare oculis poteris documentum quod honoris causa in medium referam.

« Vincentius Peccii de selectis quaestionibus ex tractatu *De Indulgentiis*, nec non *De Sacramentis Extremæ unctionis atque Ordinis*, in Aula Collegii maxima, publice disputavit, facta omnibus obiciendi facultate, in praesentia praesulum aliorumque insignium. In qua disputatione idem adolescens tale ingenii sui specimen praebuit, ut ad altiora proludere visus sit».

Haec in indice Ephebei maximi Romani legi possunt. Sed paullo maiora nos manent, neque omnino silentio praetereunda. Namque in volumine quod *Annuario* inscribitur, quodque singula iuvenum nomina refert qui praemio donati sunt et laude, haec leguntur: «Inter Theologiae academicos Vincentius Peccii strenue certavit de Indulgentiis in Aula Maxima, coram doctoribus collegii aliisque viris doctrina spectatissimis. Quum vero in hac publica exercitatione, academico more peracta, industrius adolescens non parvam ingenii vim, et diligentiam impenderit, placuit eius nomen, honoris causa, hic recenseri».

Hactenus Vincentii nomine vocari, in matris memoriam atque obsequium passus, Ioachim in posterum appellari iubetur.

Hoc unum restat, ut homo fortunandis hominibus natus civiumque praesidio, universo quoque iure civili atque sacro, ad saeculi rationes solliciter exacto, rite institueretur. Quare, quamquam multis iam muneribus decorabatur, ratus aptius Deo posse in posterum inservire in publica dignitate, quum esset annorum quatuor et viginti, sacrae Academiae nomen dedit. Atque adeo sub doctissimorum hominum disciplina ita est omnis scientiae aditus adgressus, ut tandem populorum felicitati, nobilibus studiis institutus, admodum prospiceret. Is erat autem in eo doctrinæ amor, ut omnium consilia negligenter qui eum hortabantur, ut a studiis aliquantis per abstineret, et ruri versatus, valetudinem recuperandam curaret. Verum in Deo unice fretus, totus se ad nova studia conferre statuit. Et in hac palestra, summa cum dignitate in omnium exemplum eluxit. Recentiora populorum eloquia arriperere, eorum mores inventaque cum veteribus Romanis componere, leges ad labentis aetatis ingenium exactas, ad provehendam civium humanitatem, omnes curas animi et cogitationes adferre.

Hinc factum est ut eius oratio ad doctores habita de doctrinis adiudicandis, omnium suffragis, et præ ceteris eudi digna publice haberetur, praemissisque propositis maxime honestaretur. Eius igitur nomen laudibus longe iam lateque extollitur, eique omnia bona in aevum universa civitas auspicatur.

Quumque magnam spem omnibus adferret, fore, ut proxime munia publica adgressus, res romanæ, superiorum temporum malis fractas, aliquando erigeret atque recrearet, indica lues urbem invadit et immensam civium stragem edit. Tunc praeter omnium opinionem Ioachinus noster, sui securus, animæ pro populo prodigus, aegros invisere postulat eisque inservire. Quod autem munus nondum sacerdos optime perfecit. Infirmos enim adspectu, alloquio scienter confirmat, omnique ratione praesentem laborantibus opem abundanter adfert.

Hactenus de studiis; nunc ad ordines suscipiendos venio. Fere curis omnibus solitus, vel inter litterarum studia semper operam virtutibus navavit æmique in-

(1) Cfr. sup. num. III,

tegritatem humana despicientis adsidue exhibuit. Hoc unum optabat, illuc summo opere tendebat, ut aliquando sacerdotio initatus sacris muneribus fungeretur.

Tandem primo die exorientis anni millesimi octingentesimi septimi et trigesimi sacerdotio auctus est, in aede S. Andreae ad Quirinalem, suffragante Odescalchio Cardinali, qui mox, omnibus honoribus ablegatis, inter tirones Societatis Iesu adnumerari obtinuit, quodque caput est, in obsequium candidissimi eiusdemque sanctissimi Stanislai Kostkae, cuius virtutes optime mordicusque erat prosecutus.

(*Ad proximum numerum.*)

SUBALPINUS.

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS

DE ACTIONE ORATORIA

Ad amicum Cenetenensem.

Fateris, nihil esse vitiosius in Oratore, praesertim sacro, quam motum vocis et corporis arte quaesitum: et tamen, quae sint artis praecepta, cognoscere cupis; meque non litteris modo tuis, sed etiam amicorum auctoritate urges, ut de re hac aliquid scribam. Non artem, opinor, sed siquid est in arte nimium, reprehendis. Constitueram Quinetiliani Institutiones ad te mittere: et sane misissem, nisi paullo esses ad iram pronior, quam oporteat. Quid enim? Putasne me, aut nostrum quempiam posse meliora? Sed quando falli vis, fallamus officiose.

Oratoria Actio dividi solet in *Pronunciationem*, et *Gestum*. Ad illam quod attinet, etsi vocis bonitas non est in nobis, ut ait Cicero; tractatio tamen atque usus in nobis est. Quapropter in sua illa, qua pollet unusquisque, vocis facultate bonus Orator videri poterit, si magna in primis cura animadvertis, ne praepropera quotidiani sermonis festinatione verba mutilet. Fere enim familiaris locutionis vitia ad actiones quoque publicas afferuntur; et solent blaterones, cum dicunt e rostris, ut ut aliqua in parte naturam conando vincent et consuetudinem, extrema saltem periodorum deglutire. Ita porro distincte pronunciabimus, ne tamen diutius in verbis immorantes singulis, hiulcam faciamus orationem, aut memoria laborare videamur, aut syllabas numerare. Quamquam vitium hoc non est ita commune, ut primum illud: quod ut tollatur, nulla me quidem re adiuvari magis expertus sum, quam clara expressaque litterae caninae pronunciatione. Fit enim hac adhibita unius litterae recte efferenda diligentia, ut omnes bene pronuncientur. Imo si cui balba quaedam haesit minusque aperta aliquorum verborum pronun-

ciatio, quae pro consuetudine vetustissima tolli non posse videatur, *R*, sibi dumtaxat, si quod est in verbis illis, valde proponat spiritu linguaque premendum; brevique sentiet, in aliis quoque litteris efferendis nectendisque se mirifice expeditum.

Cum perspicue pronunciare poteris, illud deinde cura quam diligentissime, ut vocis varietate rerum, de quibus dicas, varietatem consequaris. Nihil enim aequem audientes enecat, atque unus ille, constans, et perpetuus quasi cantus adolescentis e schola. Vitium tamen hoc, quod in foro et in curia ferri non potest, Oratori sacro interdum condonatur reverentia quadam rerum, de quibus dicit, si cetera sit gravis et facundus. Addo etiam illud, ipsam variandi curam hoc in genere, si nimia sit, et loci oblita videatur, magis offendere, quam *monotonian*. Ceterum vocis variandae leges longe plurimas et pulcherrimas habes a Quinetiliano: quibus addere qui velit aliquid, praesertim ad fori consuetudinem, nugas agat. Ego inde pauca ducam pro modo Epistolae, quae non nimis enucleata existimabo. Sit igitur vox laetis in rebus exponendis ipsa quoque quodammodo hilaris, plena, explicata, et suaviter fluens: in contentionibus audax, elata, et nervis omnibus intenta: atrox in ira, aspera, densa, et respirationibus crebra: paullo in invidia creanda lentior et subobscura: in blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando lenis et submissa: in suadendo, monendo, pollicitando, consolando gravis: in metu et verecundia contracta: in miseratione aegre fauibus exiens, flexa, reducta, impedita; in aggressionibus fusa, secura, incitata: in expositione teres, quasique media inter gravem sonum et acutum; ad summam, attollatur concitatis affectionibus, compositisque descendat; et pro rerum natura, loci, temporis, et personarum, elata modo sit, modo demissa. Nolim tamen religiose nimium omnes animi motus imitemur. Nam et exultare clamose, et muliebres lamentationes edere histrionum more, oratorium dedecet gravitatem. Illud vero tibi certum decretumque sit, ut initio magnae Orationis voce utaris demissiore; ne cum paullatim crescere debeat pro ipsa contentionis natura, supra vires augeatur, et quod consequitur, in asperum quemdam sonum degeneret, gallorum clamori persimilem. Praeterquamquod modesta illa vocis tenuitas, qua dicere incipimus, idonea est ad significandum timorem, quem debet Orator reverentia quadam concionis initio profiteri; modo ne quid sit ex abrupto alicui exprobandum, quale illud Ciceronis in Catilinam: *Quousque tandem*, etc. Esset enim praeter artis leges, praeterque rationem, tale quippiam timide proferre. Universe vendum, ne tussi nimiaque excreatione, quem Graeci *ptyelismos* vocant, intercidatur oratio; ne spiritus per nares emittatur; ne vox subsultet inaequalibus spatiis, quasique claudicet; ne rudis sit, dura, pinguis, rusticana; sed quam maxime fieri potest, clare, suaviter et urbane flectatur, sonumque efficiat sine molestia aequabilem. Si vis autem pronunciationem et

gestum ipsum egregie moderari, oportet paratus accedas; remque totam, de qua dicis, firmissime teneas. Nam si quid ex tempore, vel animo non satis firmo aggredieris publice ad dicendum, ita eris totus memoriae diffidentia metuque occupatus, ita in qualibet periodo proferenda simul de futura sollicitus eris, nihil ut de actione possis cogitare. Sed hactenus de *Pronunciatione*: venio nunc ad partem alteram, quae *Gestu* continetur.

Gestus nomine totius corporis habitum, figuram, motumque intelligo: cuius ea summa lex est, ut vel ex hoc ipso rerum dicendarum species aliqua statim offeratur. Vestium et capillorum primum habenda ratio: illudque maxime curandum, ne nimia negligentia a civili cultu abhorrire videamur, concionemque contemnere; neve cura putidiuscula in mollitiae suspicionem incidamus. Coma vestibusque decore compositis, de fronte, oculis, manibus, pedibusque cogitare debes. Recta enim horum membrorum conformatio et motus dicentem mirifice adiuvat; magisque capit auditores, quam ipsa propemodum oratio. Frons itaque celsa et explicata laetitia index est, demissa obsequii vel doloris, caperata indignationis, dura contumaciae, aversa despectus et irrisio. Celsam porro cum dico, nolim putas Palaemonas mihi probari. Nam ita attollere frontem, ut in tergum inclinetur, nunquam decet; quemadmodum nec ita demittere, ut sinum prope tangat: illud impudentis hominis est ac superbi, hoc timidi et vecordis. Oculi, ex quibus maxime dicentis animus eiusque affectiones eminent, in sublime elati arrogantem hominem atque imperiosum ostendunt, demissi humilem et orantem, aversi negantem ac despicientem: nictando malitiam significant, lacrymando dolorem, connivendo simulationem: clausis optime describes cogitabundos, valde apertis attentos, incensis minitantes: nihil deinde in oratione tam varium est, quod vario oculorum motu Orator consequi non possit, unde qui audiunt, maxime pendent; dicendaque intelligunt, antequam dicantur.

Manus, quibus secundum linguam nihil est vocalius, tantam vim addunt actioni, ut sine earum adiumento plane frigeat. Sinistra non bene sola gestum agit, sed inservire dexteræ debet. Sive tamen sola, sive alteri accommodata moveatur, intra humeros semper est continenda. Quod si Oratori aversanti aliquid necesse sit manus ambas in laevam partem valde propellere, tum vero humerus ipse et caput illuc protendatur. Dexteræ motus a sinistra parte incipiat, et secutus verborum sensum desinat loco suo. In ea componenda multum operae collocavit Quintilianus; et superstitione adeo digitis singulis leges imposuit, ut neque in scena hoc tempore tantam diligentiam requiramus. Minus sane peccat, qui intra familiaris sermonis usum manus continent, quam qui nimia quadam gesticulatione digitis micat, et ad verba singula modum aliquem accommodat. Modus ubique servandus; et pro rei propositae ratione

videndum, quid deceat. Quaedam enim sunt, quae multiplicem gestum celeremque postulant, quaedam tardum, quaedam etiam nullum. Praesertim vero initio dicendi ab omni gestu abstinere oportet; ita tamen ut ad secundam periodum manus paullatim excitentur; quarum deinde motus incalescente oratione percrebrescat. In rebus magnis et laetis manus extendi solent, in parvis et tristibus contrahi: lentiores promittunt, citatae hortantur et urgent: dextera sublata iurantem linguam recte comitatur; itemque robur et potentiam significat; ori admota silentium indicat, porrecta foedus et fidem, protensa extra humerum odium et aversionem. Manus utraque pectori adposita precantis est, et miserias suas profitentis, contracta avari, explicata largi et gratulabundi. Digitorum commissio anxios ac dolentes ostendit, brachiorum complicatio pigros ac desides, iactatio immodica iratos et furentes. Haec singula advertere si quis potest, et in dicendo praestare, ex arte faciet: verum cum ardet oratio, dicentem rapit, nec eum patitur ex praeceptis consilium capere.

Pedes quoque suas partes habent, sed postremas. Ac primum quidem curet Orator, ne pedes quasi variando distorqueat; neve praeter modum supplodat. Deinde oportet eius excursiones per suggestum esse quam moderatissimas, saltationes vero omnino nullas. Qua in re cum Q. Haterius (ut refert Seneca in Controversiis) frequentissime ardore dicendi peccaret, monitorem a tergo habere solebat, qui se tactu vestis, ubi opus esset, ad moderationem revocaret. Qui sedens ex scripto recitat, paucioribus indiget: illud tamen monendum videtur, ne crux cruri foedum in modum imponat. Quod quidem multis etiam ex concione dictum volumus, qui in hanc se otiosae pecudis figuram componere solent.

Atque haec de *Gestu* satis tibi fore putamus. Quamquam neque ex his, neque ex aliis, quae de *Pronunciatione* dedimus, fructum aliquem capies, nisi usus accedit et exercitatio. Dicendo homines apti fiunt ad dicendum, agendo ad agendum. Desere aliquando umbram istam: in sole et pulvere non modo nobis, sed ipse tibi magis placebis. Vale.

FACCIOLATUS. (1)

(1) Iacobus Facciolatus, comptissimus latinae linguae scriptor, obscurum loco natus est in oppido Torriggia Euganeorum montium an. MDCLXXXII. Docuit in Seminario illo Patavino, nbi educatus fuerat; quin etiam studiis ibidem praeceps, multam impendens operam emenda, amplificans librosque edens, quo graecae atque latinae linguae doctrina planior magisque utilis discipulis redderetur. An. MDCCXII logiae doctor in Patavino athenaeo renunciatus est, de qua disciplina *Acroases* nonnullas vulgavit, elegantia atque eruditio singulares. Sed tamen eius *Epistolæ* atque *Orationes* quas dixit studiis auspicandis, Facciolati opus potissimum dicendae sunt, quippe quae summa eloquentia ac sapientia exaratae, eius nomen extra Italiae fines produxerunt.

Minuti
Semper et infirmi est animi, exiguae voluptas
Ultio.
IUVENAL., Satyr. XIII.

HORAE SUBSECIVAE

IULIANI APOSTATAE MORS

*Contemptor Superum et cultus desertor aviti
 Princeps, antiquos iamdudum excindere ritus
 Christiadum legesque sacras abolere parabat.
 Quo fert cumque gradum, tristem collapsa ruinam
 Templa trahunt, rutilis flammis data praeda per orbem,
 Sollemnes aerae, veterum monumenta parentum,
 Eversae sine honore iacent, nec tristia praeter
 Rudera et horrendas possis agnoscere moles.
 Christe, vides immane scelus nec fulmina mittis?
 Nec caput invisum meritas detrudis ad umbras?
 At vos, Christicolae, dextram praestate Superno:
 Causa Dei vestra est, vestram defendite gentem.
 Vos quoque vesanis Princeps temerarius ausis
 Oppugnat: vires addat Deus ipse secundas,
 Moxque triumphus erit devicto ex hoste superbus.
 Sed quid ego haec? prohibete manus, avertite ferum,
 Christicolae: iusto devota haec victima Caelo.
 Nam quis de supera telis armatus et arcu
 Aliger arce venit? telum fatale coruscat
 Te, Princeps scelerate, petens? tibi debita portat
 Funera? nulla mora est, volat atri turbinis instar
 Iamque haeret stridens costae letalis arundo...
 Ille oculos diros clamans ad sidera torquet
 Impius et fundit multo cum sanguine vitam...*

M. GALDI.

FLORUM CULTURA

*Si quem ridentis delectet gralia ruris,
 Fragrantesque iuuent, quos pulcre ostentat honores
 Hortus d'ves opum variarum, et molle vireti
 Alliciat capiatve decus, quid dulcius esse
 Credam, quam flores tenuem coluisse per artem?
 Illos fictilibus libeat si credere testis,
 Seu brevibus magis areolis componere, buxus
 Quos viridans aequa secernat; terra b'nignam
 Se dabit, et variata coloribus intermixtis
 Gnavis laetiam paret cultoribus ultro.
 Haec fortunatae grata oblectamina vita
 Primos, ut fama est, olim tenuere parentes,
 Cum nondum spinis ac sentibus obsita tellus
 Floreret, nostrum nec posceret invida cultum.
 Devia per lucos et per viridantia tempe
 Eva parens ibat, teneris qua plurima circum
 E foliis arbos animas halabat odoras,
 Qua sol firmabat radiis, et molliter aurae
 Mulcebant tremulae natos sine semine flores.
 Ludicra cura sibi aut vitreis adspergere lymphis
 Gramina, sive solo teneras defigere stirpes;
 Nunc ramos fulcire leves, nunc nomina plantis
 Indere odoratis: et se quacumque pererrans*

*Ferret, purpurei pingebant arva colores,
 Et niveo passim optabant pede gramina tangi.
 Saepe etiam halanti circumdata flore capillos,
 Tinnulo et argutam crispans modulamine vocem,
 Qua pellucidulo fons purior amne petebat,
 Constitit ut sese opposita spectaret in unda:
 Quam cultuque novo et praestantis imagine formae
 Gaudentem, furtim nimbo sparsisse rosarum
 Dicitur Integritas. Felix! ni protinus anguis
 Pestiferi hausisset fallaces credula voces.
 Non humus ingenium, non degeneres sua flores
 Munera mutassent: ea nunc cultura laborem
 Fert saepe, et curas interdum fraudat inanis.
 Delicias tamen innumeratas, atque otia praebet;
 Felicis nam servat adhuc vestigia vitae.*

H. N.

CONSTANTINIANA MONUMENTA

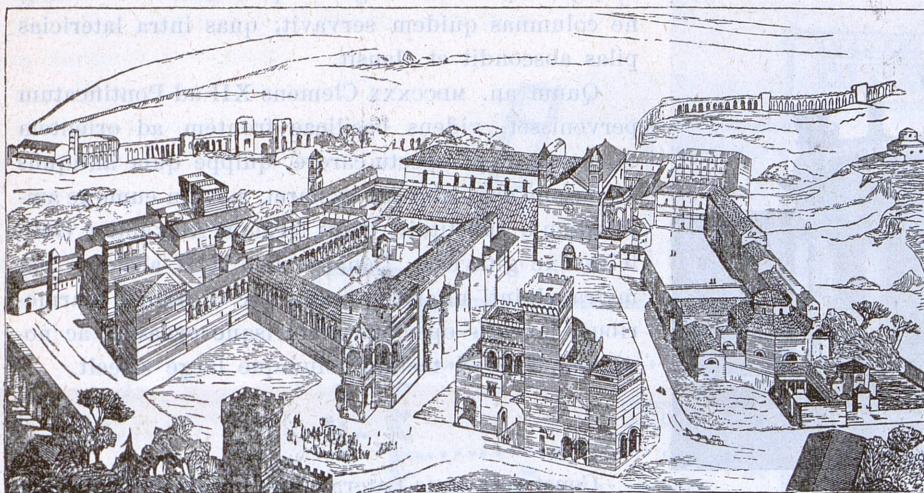
De Urbana basilica S. Ioannis in Laterano

Inter omnes constat, Constantium imperatorem, non solum leges edidisse, quibus unicuique liceret Christum colere; sed ad ipsam Christianam religionem muniendam efferendamque animum ad ingentium basilicarum et templorum erectionem convertisse, ubi Christiani coetus congregari valerent. De hisce aedibus, per diversas orbis Romani partes, ab imperatorio fisco pecunia erogata, exstructis, nonnulla adnotare iubilari hoc anno in nostro commentario opportunum duximus; quod opus hodie aggredimur, de Lateranensi illa Urbana basilica sermonem facientes, quae «omnium Ecclesiarum mater et caput» iure meritoque omnium prima, immensa tum civium tum advenarum frequentia splendidoque cultu, centenaria a Summo Pontifice indicta sollemnia superiore mense Aprili concelebrata vident.

Ipsam igitur basilica ab aedibus nobilissimae olim senatoriaeque Lateranorum familiae in Coelio monte, cognomen vulgo accepit; quae quidem aedes sive post Plautii Laterani infelicem in Neronem coniurationem, (1) sive virili Plautiorum genere forte deficiente, in Fisci manus pervenerant, atque ineunte saec. IV in potestatem Faustae Augustae, Maximiani filiae et uxoris Constantini

(1) De hisce Taqitus lib. XV de Pisoniana coniuratione: Anno U. c. DCCCVIII, a. C. n. LXVI, Neronis imperantis XI, P. Silio Nerva et Attico Vestino eoss. «Annaeus Lucanus, Plautiusque Lateranus Consul designatus, vivida odio [in Neronem] intulere; Lucanum propriae causae accendebant, quod famam carminum eius premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus assimilatione. Lateranum Consulem designatum nulla iniuria, sed amor Reipublicae sociavit.... Proximam neem Plautii Laterani Consul designati Nero adiungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii Tribuni trucidatur, plenus constantis silentii, nec Tribuno obiciens eandem conscientiam».

imperatoris, (1) qui post victoriam ad Milvium pontem habitam eas brevi tempore habitavit, ac deinde sive Melchiadi pontifici, aut potius Sylvestro, eius successori, dono dedit, ut inibi templum Christo Servatori et Pontificiam sedem, seu Patriarchium, aedificaretur.

Lateranensis aedificiorum prospectus generalis per aevum quod medium dicitur.
(Ex antiqua tabula ligno cusa.)

Re quidem vera Pontifices per annos circiter mille apud Lateranensem basilicam habitarunt, quae an. MCXLIV, addito a Lucio II peculiari cultu SS. Ioannis Baptiste atque Ioannis Evangeliae, a Sancto Ioanne coepit nuncupari; quo nomine nunc etiam vulgo distinguitur.

**

Atqui generalis Lateranensium aedificiorum prospectus, qui usque ad medii aevi finem fere immutatus permansit, is erat, qualis ex tabula lectorum nostrorum oculis hodie in his paginis subiecta appetet. Basilica orientem spectat: prope eius absidem, baptisterium cum adnexis suis extenditur; inde, ad dexteram, xenodochium, Pontificium pietate inde a remotissimis temporibus excitatum. Ad templi meridiem amplum erat coenobium, monachorum domicilium, quibus eura divini cultus concredita erat; ad septem autem triones pontificiae aedes longe lateque afferebantur cum suis porticibus magnisque chalcidicis, ad oratorium usque productae, ubi nostra aetate «Sancta Sanctorum» et «Scala Sancta», de quibus inferius, asservantur. Denique in magna plateae centro, ubi nunc Toutmesii III obeliscus extollitur, Annibaldensium Comitum turres surgebant, quas inter atque basilicam, quo per minorem aditum et hinc accedebatur, positum erat aeneum illud Marci Aurelii equestre signum, falso Constantini diu habitum, quod Xystus IV «e sordido loco in augustiorem in area ipsa» (2) collocaverat, ac postremo Paulus III in Capitolium transtulit.

(1) Cfr. OPTATUS MILEVIT. *Contra Donatist.* lib. I: «Dati sunt iudices... Ad urbem Romanum ventum est, ab iis tribus (iudicibus) Gallis et ab aliis quindecim Italis. Convenerunt in Domum Faustae in Laterano (an. Chr. CCCLXII).

(2) PANVINUS, *Manuscr.*, l. IV, cap. 8.

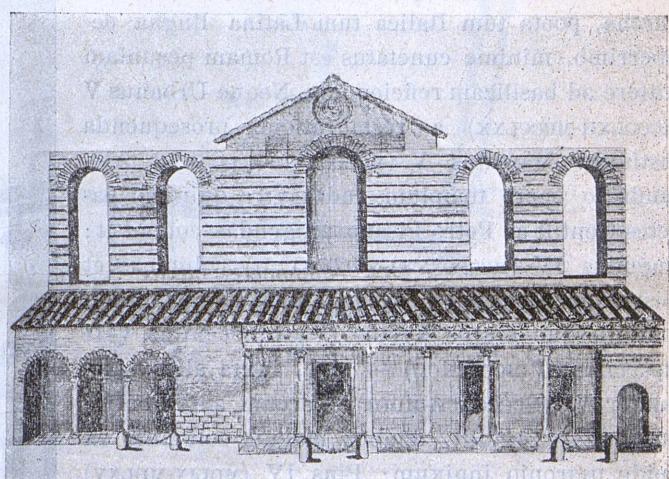
Lateranensis vero basilicae structura antiqua atque Constantiniana primaeva qutum ferales casus non semel perpessa fuerit, proindeque Pontificum Romanorum religio eam iterum iterumque excitaverit, instauraverit, nullam certam ad haec nostra tempora sui transmisit memoriam. Graviores autem praecipuaeque ruinae refectionesque eius fuerunt quae hic sequuntur.

An. DCCCXCVIII quum terrae quodam ingenti motu magna parietum pars usque ad peristylium corruisset, quumque tum civium domesticorumque privatis dissidiis, cum publicis aliquot schismatum vexationibus Romani Pontifices premerentur, «dilapsa fuit Ecclesiarum omnium Mater, Romanorumque Pontificum propria potissimaque sedes, informemque suimet speciem ac triste spectaculum per septennium praebuit, quo tempore lapsu penitus destituta utpote inaccessa iacuit». (1)

Attamen

*Spes dum nulla foret vestigia prisca recondi
Se gius ad culmen proluxit tertius ima
Cespite ornavit ingens haec moenia Papae.* (2)

Postea Ioannes XII, creatus an. DCCCLVI, Pontificum exstruxit sacrarium, quod Oratorium S. Thomae denominatum fuit; (3) Anastasius IV (MCLIII-MCLIV) multis

Lateranensis basilicae antiqua facies externa ad orientem solem.
(Ex antiqua tabula).

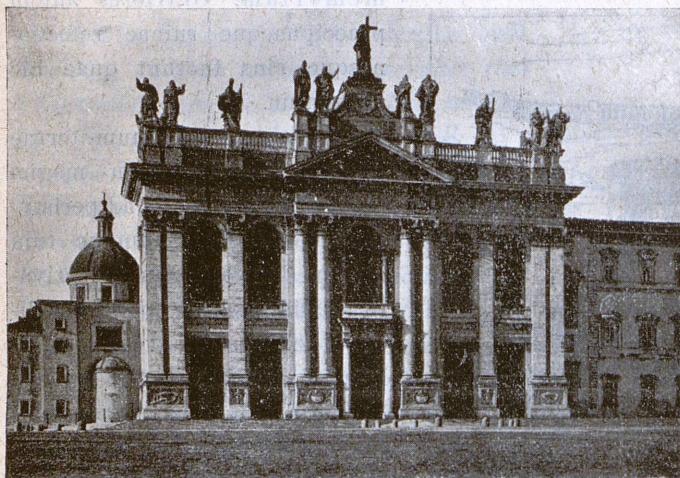
fabricis aedificiisque templum auxit, exornavitque; Innocentius III (MCXCVIII-MCCXVI) qui, uti notum vulgo est, vidi in somnis Lateranensi basilicae instare ruinam ac

(1) CIAMPINUS, *De sacris aedificiis*, etc., tom. II, c. II.

(2) Hos, aliosque de re versus Caesar Card. Rasponus in suo opere de basilica Lateranensi fuisse affirmat in abside et fronte basilicae minusculo charactere expressos. Ante ianuam, quae in sacrarium ducit atrium, deinde translati sunt.

(3) Cfr. fig., num.

S. Francisci Asisinatis humeris ne collaboretur sustentari, somnium iuxta litterarum sensus interpretatus, tectum restauravit, turrimque campanariam quae casum excidiumque minabatur nova mole excitavit; Nicolaus IV (MCLXXXVIII-MCCXCII) anteriorem posterioremque basi-

Hodiernus Lateranensis basilicae aditus maior ad orientem solem.

licae partes iam ruinosas validissimis repagulis firmavit; Bonifacius VIII (MCCXCIV-MCCCIII) maximum addidit nitem, arrepta, prouti videtur, Iubilaei magni occasione, quod a Laterano indixit. Attamen vix octo annis post, scilicet anno MCCCVIII — quemadmodum in suis *Chronicis* Villanius narrat — pridie festum S. Ioannis, dum in choro Vesperae canuntur, opificis cuiusdam incuria tecto ignis iniicitur, qui ad reliquias basilicae partes facile diffusus, pene omnes consumpsit. Pontificatum tum regebat Clemens V, Avenione sedens, unde, auctore praesertim Francisco illo Petrarca, poeta tum Italica tum Latina lingua celeberrimo, minime cunctatus est Romam pecuniam mittere ad basilicam reficiendam. Neque Urbanus V (MCCCLXII-MCCCLXX) a restauratione prosequenda abstinuit. Martinus V (MCCCCXVII-MCCCCXXI) Alexandrino opere templum ruderavit; quinimo parietes Gentili ac Petro Pisano pingendas commisit; Eugenius IV (MCCCCXXXI-MCCCCXLVII) columnas et epistylum reparavit; turrim autem campanariam nonnullosque muros Xystus IV; Innocentius VIII (MCCCCXXXIV-MCCCCXII) — sive, iuxta alios, Alexander VI (MCCCCXII-MDIII) — arcum ante Pontificium altare extulit, duabus magnis columnis ex lapide psaronio innixum; Pius IV (MDLIX-MDLXV) templi frontem ad septem triones restituit; Pius V (MDLXVI-MDLXXII) medium basilicae alam deaurato lacunari operuit; Clemens VIII (MDXCII-MDCV) magnificum altare ad SS. Eucharistiam servandam erexit, transversamque alam omnem, in qua ipsum posuit, picturis illustrandam curavit; quum Xystus V (MDLXXXV-MDLXXX) septentrionali fronti porticus addi iussisset.

At vero hisce curis omnibus, aliisque, quas brevitatis causa omisimus, minime obstantibus, Lateranensis ba-

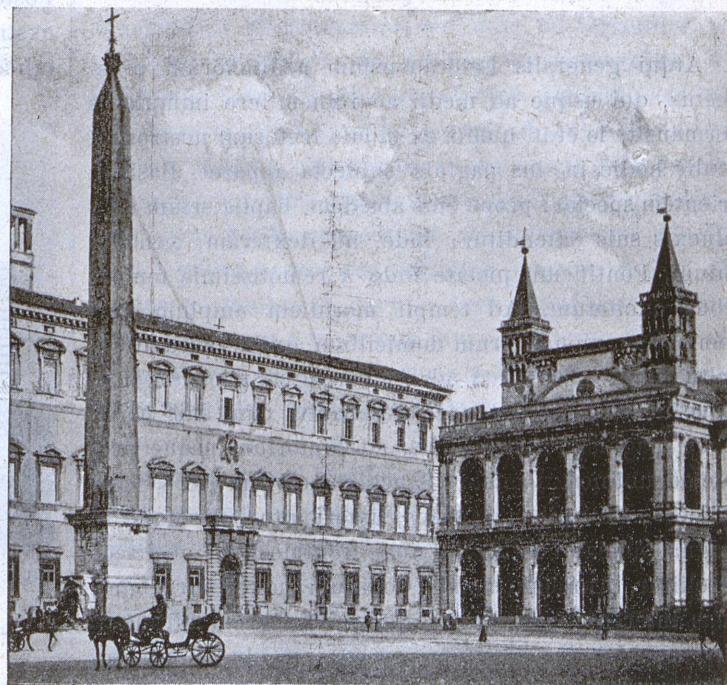
silica firmiter consistere diutius nequivat; inde factum est ut Innocentius X, an. MDCL, eam ex integro rea-dicari constituerit; quod opus Borrominio commisit, ei in primis praecipiens ne quidquid antiqui aedificii servari posset pro novo immutaretur. Sed, heu, morosus ille, quamquam in suo genere praeclarus architectus, ne columnas quidem servavit, quas intra latericias pilas abscondit et clausit.

Quum an. MDCCXXX Clemens XII ad Pontificatum pervenisset, videns basilicae frontem ad orientem solem digno prospectu carere, quippe quia antiquus etiamtum angustiorque exstaret, novum eumque amplissimum substituit, cuius formam Alexander Galileius exigitaverat. Denique Leo XIII absidem per metra viginti ulterius produxit ac ditissimis marmo-ribus, musivis operibus picturisque ornavit, ac no-vissime Pius X tectum solumque large refecit.

* * *

Constantinianae Lateranensis basilicae historia sic enarrata, id unum restaret ut ad eius partium accessionumque tum antiquarum tum recentiorum descrip-tionem deveniremus; quod profecto huius fasciculi spatium superaret. Ad rem igitur facilis, brevis, planiusque expediendam diagramma ponere constituimus numeris distinctum, de locis ab isdem indicatis compendiaria explicacione subiecta.

1. — Antiquae basilicae porticus.

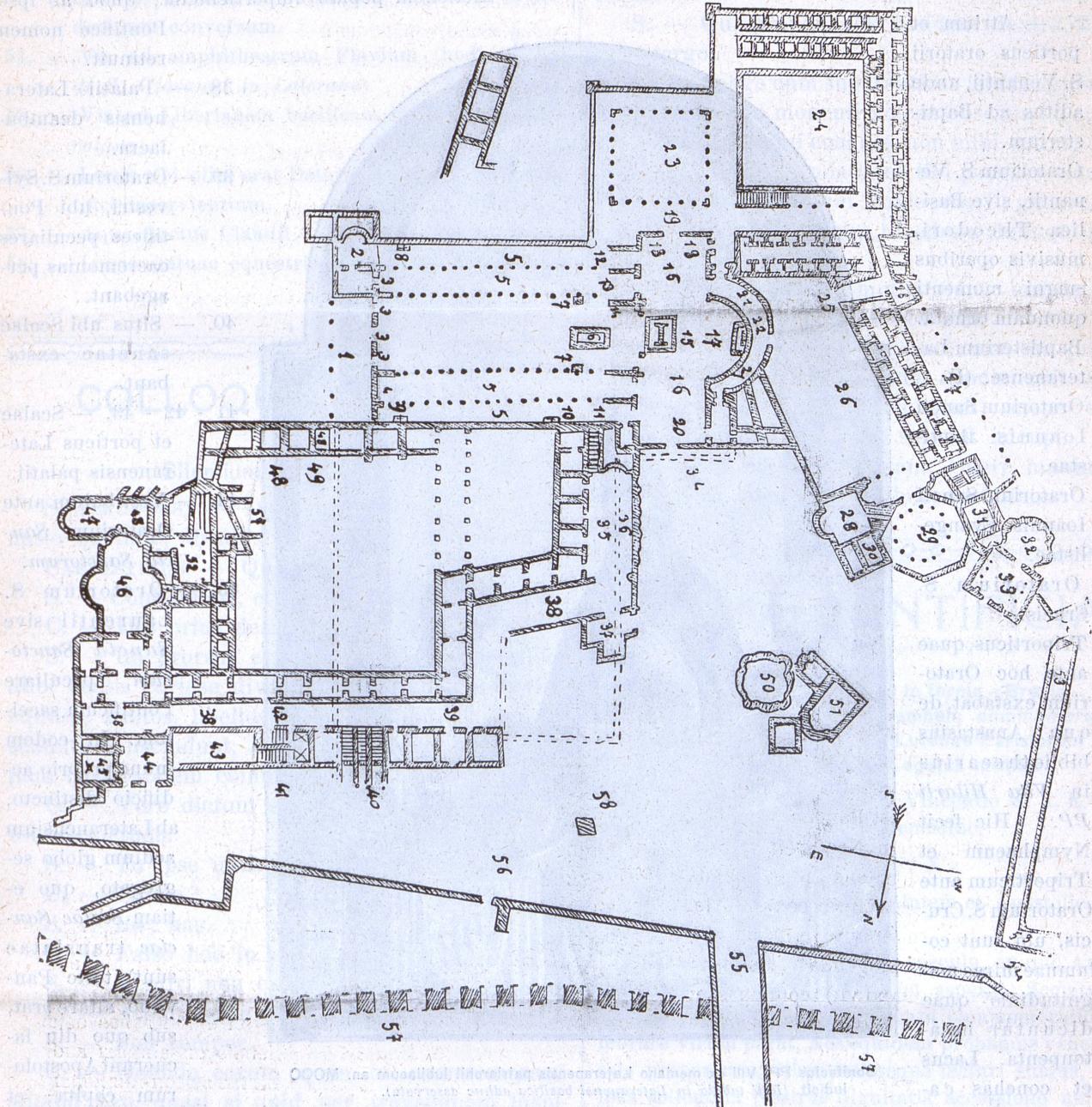
Aditus minor Lateranensis basilicae et Pontificiae aedes post Xystum V.

2. — Oratorium S. Thomae, sive Sacrum, ubi Pon-tifices sacras vestes induebant.
3. — Ecclesiae iantiae, quarum media quae Regia dici-tur, ex aede S. Hadriani, in Foro Romano ab Alexandro PP. VII huc translata, exstat adhuc,

4. — Porta sancta.
 5. — Naves ecclesiae.
 6. — Ubi antiquitus erat Canonicorum chorus, nunc sepulcrum Martini V.
 7. — Situs ubi olim erant ambones pro Epistola legenda et Evangelio.

Pauli cratibus ferreis deauratis inclusa, religiose
coluntur.

16. — *Navis transversa.*
 17. — *Absis et Pontificia sedes.*
 18. — *Chorus olim Canonicorum Reg. S. Augustini, qui
basilicae divinis inserviebant. Supra hunc chorum*

Lateranensium aedificiorum diagramma.

8. - 9. - 10. — Altaria.
 11. — Ianua et scalae, qua patebat aditus ad Concilio-
rum aulam.
 12. — Aditus ad Monachorum aedes; nunc ad claustrum.
 13. - 14. — Altaria.
 15. — Ara maxima in qua inclusum ligneum illud
altare est, quo fertur S. Petrus usus fuisse. Ci-
borium ex pario marmore quatuor columnis ex
Aegyptio marmore cum capitulis ordinis Corinthii
sustentatur, in quo capita Apostolorum Petri et

Odeum atque Organum erat; (nunc vero in absidis lateribus). In hoc situ exstructum est altare SS. Sacramenti.

19. — Ianua per quam olim ad claustrum dabatur ingressus.
 20. — Aditus Ecclesiae minor, ad septem triones. Hic a Xysto V porticus (num. 34 distinctae) excitatae sunt, quarum a superiore Pontifices populo deinde benedixerunt.
 21. — Porticus «leonina» post absidem, muro clausa.

22. — Locus ubi olim sepulcrum B. Helenae, Constantini matris.
23. — Monasterii claustrum, etiam nunc eleganti structura insigne.
24. — Monasterium Canonicorum Regularium.
25. — Monasterium a S. Pancratio quondam nuncupatum.
26. - 27. — Atrium et porticus oratorium S. Venantii, unde aditus ad Baptisterium.
28. — Oratorium S. Venantii, sive Basilica Theodori, musivis operibus magni momenti quondam ornata.
29. — Baptisterium Lateranense. (I)
30. — Oratorium Sancti Ioannis Baptiste.
31. — Oratorium Sancti Ioannis Evangelistae.
32. — Oratorium S. Crucis.
33. — Triporticus, quae ante hoc Oratorium exstebat, de qua Anastasius bibliothecarius in *Vita Hilarii PP.*: « Hic fecit Nymphaeum et Triporticum ante Oratorium S. Crucis, ubi sunt columnae mirae magnitudinis quae dicuntur hecatonpenta. Lacus et conchas castriatas duas, cum columnis porphyreticis perhoratis aquam fundentes, et in medio locum porphyreticum, cum concha assirtha in medio, aquam fundentem, circumdatam a dextris vel sinistris. In medio cancellis aereis et columnis cum fastigii, et epistyliis undique ornatum ex musivo, et columnis Aquitanis et tripolitis et porphyreticis ».
34. — Recentes Xystinae porticus.
35. — Conciliorum aula in patriarchio.
36. — Interseptum sive diaphragma, ubi tres aderant

Bonifacius PP. VIII ex meniano Lateranensis patriarchii iubilaeum an. MCCC iudicavit. (Tota tabula in Lateranensi basilica adhuc asservata).

- ianuae quae Sanctae dicebantur, e palatio Hierosolymitano Pontii Pilati transvectae, ut antiqua fert traditio, « per quas non semel Salvatorem D. N. I. Christum Passionis tempore transiisse pia verisimilitudo diu suasit » (1)
37. — Menianum a Bonifacio VIII exstructum ad benedictionem populo impertiendam; quod ab ipso Pontifice nomen retinuit.
38. — Palatii Lateranensis deambulacra.
39. — Oratorium S. Sylvesteri, ubi Pontifices peculiares caeremonias pergebant.
40. — Situs ubi Scalae sanctae exstabant.
- 41 - 42 - 43. — Scalae et porticus Lateranensis palatii.
44. — Vestibulum ante Oratorium Sancta Sanctorum.
45. — Oratorium S. Laurentii sive Sancta Sanctorum, peculiare Pontificum sacellum. In eodem (nunc proprio aedificio distincto, ab Lateranensium aedium globo segregato, quo etiam Scalae Sanctae translatae sunt) teste Panvinio, altare erat, sub quo diu iacuerunt Apostolorum capita; et adhuc asservatur
- antiquissima SS. Salvatoris imago, quam *acheropitam* dicunt, multis iisque pretiosissimis ornamentis aureis, argenteis gemmeisque corusca.
46. — Triclinium, vulgo Leonis III, « maius super omnia triclinia », cuius absidis musivum opus adhuc conspicitur.
47. — Oratorium S. Nicolai, ubi sacra Pontificum indumenta et supellecilia ad sacra peragenda custodiebantur.
48. — Interior pontificia domus.

(1) Cfr. eius figuram in *Vox Urbis* huius anni n. 1, pag. 9.

(1) CIAMPINUS, I. c.

49. — Novi Lateranensis palatii exstructiones, a Xysto V inchoatae.
 50. — Turrium Annibaldensium locus.
 51. — Vestigia et situs Pontificiae bibliothecae.
 52. — Via ad portam Capenam (hodie S. Sebastiani).
 53. — Monasterium B. Bartholomaei et Andreae, ab Honorio I, saec. vii fundatum, deinde in Xenodochium conversum.
 54. — Via ad amphitheatrum Flavium (hodie vulgo *di S. Giovanni in Laterano*).
 55. — Via ad Liberianam basilicam (hodie vulgo *Murulana*).
 56. — Locus ubi olim erat Dataria et habitationes Pontifici inservientium.
 57. — Aquaeductus Claudi.
 58. — Locus statuae equestris M. Aurelii Imperatoris.

I. F.

COLLOQUIA LATINA

Silentium et attentio ⁽¹⁾

SIGISMUNDUS. — Dupliciter peccatur in gymnasio quotidie, ab aliis hoc, ab aliis illo modo.

CAELESTINUS. — Quae sunt ista peccata?

S. — Confabulari, et praceptor non attendere.

C. — Qui prius designant utroque tenentur.

S. — Ita prorsus existimo. Verum qui aliud, alibi oculis curiose divagantur, pingunt animalia, equites, stultos, libellos ineptos legunt, chartas et scamna conscindunt, illi in posteriore genere culpam castigabilem committunt.

C. — Vere dictum sentio, et novi quorum ista est consuetudo.

S. — Tu ipse unus de illis es.

C. — Egone?

S. — Ita; nae.

C. — Falso hoc in me vitium confers.

S. — Mentiri non est meum.

C. — Attentissime audio.

S. — Non semper.

C. — Quando eorum quae tu commemorasti aliquid ago, quasi si quid per transennam inspiccerem, et levi brachio id fit.

S. — Ut elevat hic peccatum suum!

C. — Haud elevo; ut loquor, ita res.

S. — Quin est quando sermunculos seres cum proximis.

C. — Demiror tantum tibi esse otii a rebus tuis, ut aliena cures.

S. — Tam sine pudore id perpetras, ut non possim non notare: videret vel caecus, audiret etiam surdus.

(1) Ex opere IACOBI PONTANI cui titulus *Prægymnasmata Latinitatis passim retractavit I. F.*

C. — Vicissim te captabo.

S. — Capta, non capies tamen. Sed, extra iocum, desiste, si te amas, ab huiusmodi virtutibus, et noli cum te ipsum privare tantarum utilitatum fructu, tum alios impedire.

C. — Quos alios impedio quum tenuissimo sono loquar?

S. — Qui proprius tibi assident dextra, sinistra et a tergo.

C. — Apage cum superstitionis ista religione tua.

S. — Amico monenti volens obsecunda, ac bono tuo consule; alioqui coactus, non mihi, sed magistro.

C. — Adeo infanda haec tibi peccata videntur?

S. — Magna procul dubio suo in genere. Nam quid indignius et gravius in schola delinqui possit, haud video.

C. — Nisi aut ego mutus fiam, aut tu obsurdescas, difficile pax inter nos erit.

S. — Tu considera quorsum eas, et quid tibi futurum sit. Auceps quando concinnavit aream, effundet cibum; aves assuescant; saepe edunt; semel si sunt captae, rem solvunt aucupi.

C. — Intelligo parabolam. Operæ maximo datum opera, ne fraudi sit hoc aucupium.

ACTA PONTIFICIA

SSMI. D. N. PII PP. X litteræ in forma «Brevis», quibus Purpuratus Pater ad sollemnem commemorationem Antonii Friderici Ozanam, Lutetiae Parisiorum habendam, tamquam Pontificis Legatus mittitur.

Venerabili Fratri Nostro Vincentio S. R. E. Cardinali Vannutelli Episcopo Praenestino

PIUS PP. X

Venerabilis Frater Noster, Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Quod propediem, exeunte saeculo, ex quo Antonius Fridericus Ozanam hanc lucem aspexit, Societas Vincentiana, ut accepimus, sollempni commemoratione celebrare virum parat, Nos equidem probamus vehementer tale propositum, libentissimeque facturi sumus, ut illa ipsa sollemnia Nostræ dignitatis accessione amplificemus. Etenim cum iustum arbitramur eius ornare nomen qui profecto in illustranda et scriptis et factis salutari virtute fidei catholicae aetatem omnem, heu non ita longam, consumpsit, ut inter præclaros christianaæ sapientiae vindices ponatur; tum vero nolumus occasione deesse, quae datur, testandæ rursus propensissimæ voluntatis Nostræ erga illud Opus quod *conferentiarum* dicitur, cuius hic iure primarius conditor habetur. — Nam consociatio id genus - quae cum ad christianam caritatem tota spectet, nomine patrocinioque recte utitur Vincentii a Paulo - quis non miretur quam brevi tempore quantaque cum utilitate communi se usque quaque propagarit? Vixdum eius hic noster cum paucis eius-

dem animi virtutisque sodalibus semina iecerant, alte radices egit, atque opinione celerius tamquam in celsum arborem patulisque diffusam ramis excrevit; ut consentaneum ceteroqui erat ingenio nationis Gallicae, qua quidem ad Religionem promovendam nihil actuosius, aut uberioris. Eademque nunc late per terrarum orbem magno est usui non solum multitudini egenorum, quibus tum ad hanc vitam tum ad aeternam bona adiumenta suppeditat, verum etiam sociis ipsis, quos comode per varia christiana misericordiae munia ad omnem sanctimoniam exercet. — Haec reputantibus Nobis satis superque est causae, cur nos in primis ista participemus sollemnia, optemusque ut honoribus habendis meritissimo viro simul operis eius notitia apud homines atque studium crescat. Ac sane in tanta perturbatione rerum omnium, quantam vel doctrinarum fallacia vel cupiditatum licentia creat, optimi civili societati consulatur, si, quotquot christianam ipsius disciplinam curae habent, Ozanam et magistrum sequantur et ducem. Itaque maiora semper a Deo Societati Vincentiane incrementa precanda sunt, ut saluberrima sui auctoris instituta longe lateque usque in ultimas horas possit extendere. Iam vero, cum in generali coetu, quem apud summum Consilium delecti *conferentiarum* habituri sunt Parisiis, velimus esse qui haec animi Nostri sensa exponat, nullum videmus aptiorem cui hoc mandemus officii, quam illum S. R. E. Cardinalem, qui vicesimum iam annum Societatis huius apud Apostolicam Sedem patronum agit, particeps studiorum eius coeporumque fautor perdiligens. Quare te, Venerabilis Frater Noster, Legatum Nostrum mittimus, qui, quae his litteris tibi significavimus, in eo coetu verbis nostris exprimas. Idem generali Consilio ac ceteris, quos una conventuros diximus, universis etiam, quos Societas Vincentiana vel habet sodales, vel iuvat pauperes, atque omnibus de Clero populoque claris viris, quicumque ad haec sollemnia honestanda contulerint aliquid, Apostolicam Benedictionem, auspiciem divinorum munerum, afferes; quam tibi primum, Venerabilis Frater Noster, amantissime impertimus.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, ipso die sollemnii Paschae, anno MCMXIII, Pontificatus Nostri decimo.

PIUS PP. X.

EX SACRIS CONGREGATIONIBUS ROMANIS SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Congregatione Concilii.

Decretum de privilegio Officii Divini iuxta veterem psalterii ordinem recitandi.

Edita Constitutione apostolica *Divino afflatu*, de nova Psalterii in Breviario Romano dispositione, non pauci ex iis quos obligatio tenet persolvendi Horas canonicas, ob peculiares causas, impetrarunt pontificium indultum retinendi veterem. Quum autem exortum subinde sit dubium num qui eiusmodi indultum obtinuerunt possint ad libitum sequi alterutrum Psalterii

ordinem, adhibendo nempe modo veterem modo novum iuxta propriam cuiusque commoditatem, S. Congregatio Concilii, de speciali mandato SSmi. D. N. Pii divina providentia PP. X, declaravit atque decrevit id non licere, sed omnes et singulos cuiuscumque gradus, conditionis et dignitatis, qui impetrato, prout supra, indulto uti velint quotiescumque privatim Officium divinum persolverint, debere recitare pro singulis Horis omnes psalmos et reliqua prout distribuuntur in Breviario Romano a S. Pio V edito et a Clemente VIII, Urbano pariter VIII, et Leone XIII recognito, servato tamen quotidie novo ordine sive kalendario iuxta predictam Constitutionem apostolicam et regulas seu rubricas eidem adjunctas praescripto pro dioecesi, capitulo seu clero cui quisque est adscriptus, ac firma abolitione indulti generalis dati die 5 Iulii 1883 pro Officiis votivis; contrariis quibuscumque non obstantibus.

(D. x mens. Martii MCMXIII).

Ex Congregationi Consistoriali.

Monitum de peregrinatione ad Constantiniana solennia alumnorum ex Seminariis.

Quum in aliquibus Seminariis agatur de mittendis Romam aliquot alumnorum manipulis ut vice totius Seminarii partem cum ceteris peregrinis habeant in solemnibus saecularibus de Ecclesiae pace, beatissimus Pater, etsi filiorum coronam in spem Ecclesiae adolescentium magna cum laetitia conspiceret, sciens tamen hoc fieri non posse sine aliquo detimento spiritualis illius recollectionis, quae tam magni momenti est in clericorum institutione, hortatur omnes ut hoc consilium deponant, potiusque apud se in fervore spiritus pro Ecclesia enixe Deo preces effundant. Ipse vero alumnos omnes praesentes habens benedictione apostolica confirmat amantissime.

(D. xxx mens. Martii MCMXIII).

Ex Congregatione S. Officii (Sect. de Indulgencias).

De qualitate Missae ad Indulgentiam Altaris privilegiati lucrandum.

Ad Altaris privilegiati, quod vocant, Indulgentiam lucrandam, non amplius in posterum sub poena nullitatis requiritur, Missam de requie aut de feria vel vigilia cum Oratione defuncti propria celebrari; id tamen laudabiliter flat, quum licet ac decet, pietatis gratia erga defunctum.

(Ex deer. d. xxi mens. Febr. MCMXIII).

Ex Congregatione Rituum.

De Missis votivis B. Mariae Virginis ex privilegio recitandis, dubia.

I. — Utrum infra octavas festorum atque in ipsis festis B. Mariae Virginis, etsi de eis sola commemoratio vel nulla commemoratio in Officiis classicis fiat, praefatae Missae, iam concessae, debeant esse votivae, an potius festivae, de festis vel octavis, et quidem cum *Gloria* et *Credo*? — Resp. Negative ad primam partem

et affirmative ad secundam, iuxta alia decreta ac decreta generale n. 3922 *De Missis votivis* 30 Iunii 1896, ad V, n. 1 et 2.

II. — An in vigiliis, saltem commemoratis, festorum eiusdem beatae Mariae Virginis, enunciatae Missae debeant esse de vigilia, sine *Gloria* et *Credo*, cum orationibus iuxta rubricas et decreta? — *Resp.* Affirmative.

(Ex deer. d. xvii mens. Maii MCMXII, rel. in *Acta Apostolicae Sedis* d. xxxi mens. Martii MCMXIII).

DIARIUM VATICANUM

(Mense Aprili MCMXIII).

D_e recenti morbo SSmi. D. N. Pii PP. X.

Die vii mens. Aprilis MCMXIII SSmus. D. N. Pius PP. X — quem morbus, cui ab *influenta* vulgo nomen, aliquot ante diebus invaserat; ipse vero, qua est summi magisterii sollicitudine, parum curaverat — vehementius atque improviso ab ipso morbo repetitur, unde thoracis laeva pars offenditur. Aetas venerandi senis, magis quam aegritudinis vis, catholici orbis animos omnes commovet atque perturbat; qui supplici voce a Deo una postulant, ut Patrem sanctissimum tamque dilectum filiorum pietati sospitem quo citius restituat, incolumemque diu servet in aevum. Quibus votis annuens benignus Omnipotens, Summi Pontificis valetudinem iam confirmare dignatus est, qui sese in dies firmius recolligit; quod Ipsi universisque Christifidelibus felix, bonum faustumque siet!

Coram SSmo. admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites, aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: De Oettingen Spielberg, Princeps, eiusque uxor; Czartoriyska, Princeps foemina; peregrinorum manus ex Gallia atque ex Italib[us] dioecesis Mediolanensi ac Mantuana, a Purpurato Patre Andrea Ferrari, archiepiscopo Mediolanensi, coram adductorum.

Peregrinorum adventus in Urbem.

Indictio Universalis Iubilaeo ad pacem celebrandam Christi ecclesiae abhinc saecula xvi a Constantino Magno per Mediolanense edictum attributam, coepit peregrinorum adventus in Urbem, qui ob Summi Pontificis aegritudinem a Purpurato Patre Raphaële Merry del Val, a Secretis Status, Eius nomine excepti ac salutati sunt.

Per Aprilem mensem ii fuerunt ex dioecesi Labacensi; ex Rhaetia; ex societate catholicorum militum in Batavia; ex Italica Subalpina regione; ex Berolinensi foedere Opificum Catholicorum; ex Polonia; ex Piceno; ex Belgica societate diurnariorum catholicorum; ex Sodalitate Catholicae Iuventutis in Anglia; ex foederatis ferriviarum operariis in Batavia; ex dioecesi Cameracensi; ex nordica America, etc.

Pontificiae electiones.

Purpuratus Pater Basilius Pompili, Cardinalis Urbis Vicarius renunciatur.

— Purpuratus Pater Dominicus Ferrata, Praefectus S. Congregationis de disciplina Sacramentorum, Archipresbyter Lateranensis basilicæ eligitur.

ANNALES

Balkanicum discrimen.

Civilium rerum magister ille sagacissimus Palmerston dicere solitus erat, de Orientalibus populis id unice praevideri posse, nihil posse praevideri. Atqui huiusmodi iudicium a veritate minime aberrare, ex recentibus quoque de Balkanica quaestione eventibus innotuit. Dum enim magnarum Europaearum civitatum administris auctoribus, qui pacis interpres accesserunt, induciae Bulgarios inter atque Turcas constituantur, quarum causa ad Ciatalgia et Bulair fines tormenta bellica tandem aliquando tacent; dum Graeci, Ianina urbe atque omni fere Epiro occupatis, reapse arma deposuisse videntur; Serbia denique milites suos ex Scodrae obsidione retrahit, quae urbs Albanorum novo regno addicenda foret, Nicolaus, Nigri Montis rex, hisce ceterarum Europae nationum decisus proterve resistit, spernitque earum promissa, futurum ut huius privationis sacrificium pecunia aliisque territoriis aequa ipsi rependatur.

Itaque, suasionibus frustra adhibitis, ad coercionem ventum est, navesque in Superum mare missae, quae Orientales oras custodirent. Ecce autem ex improviso nunciatur Scodra urbs post novam obsidentium vim in istorum fidem atque potestatem sese permisisse; paulo post vero palam fit, postremum impetum fictum fuisse, atque urbis illius occasum non aliunde ortum esse, quam ex secreta Nigri Montis pactione cum Essad Pacha, oppidi propugnatore, inita, qui, proditor suorum, se Albanicae novae civitatis regem dicit, Scodrae urbis possessionem in favorem Montis Nigri renuntians, statumque rebellionis inaugurans, periculorum maxime plenum illis praecipue Europae nationibus, quae peculiares suas rationes tuendas illic habent: Austriam dicimus atque Italianam. Quid inde? Licebitne impune hisce sibi per vim providere si administratorum coetus Londini iamdiu congregatus haud opportunum reputabit, rem alterius imperio delegare, ut ea quae unanimi sententia decreta sunt ad effectum adducantur? Numne - quod Deus avertat - per Europam omnia videamus iri permixtum?

* * *

Italorum in Lybia progressus.

Mense qui praeteriit Itali progressionem in Cyrenaica constanti erectoque animo aggressi sunt, ita ut viginti vix diebus illius regionis loca omnia occidentem versus in certam veramque ditionem suam prope sine sanguinis effusione redegerint. Ptolemaidis in litore appulsi, ad Merg colles processerunt, Arabumque manu, iis resistere conante, fusa atque fugata, ulterius procedebant, Arsinoem

usque; quum alia agmina Bengasi ex urbe profecta, hinc Coeffiam, Sidi Califam, Hoebiamque occupabant, inde Benina, Regima montem, Bu Mariam, El Abiar. Denique exercitus huiusmodi partes inter se feliciter et cum incolarum quiete coniunxerunt.

PUBLICI PER ORBEM COETUS legibus ferendis

In Anglia George, Imperii cancellarius, de felici tum civitatis tum commerciorum reditu fuse et cum plausu disseruit.

In Argentina republica Robertus Pinero aerarii praefectus, Perez doctore a munere sese abdicante, suffectus.

In Civitatibus Foederatis Americae Septentrionalis Wilson, novus rei publicae praeses, primum sui imperii nuntium ipse populi oratoribus legit, atque portorum regimen ita immutandum esse edixit, ut liceat nova foedera cum Europae civitatibus inire.

In Germania acceptorum et expensarum rationes in examen revocatae.

In Helvetia conventio de Gothardo monte tandem rata habita.

In Hungaria dissensiones inter gubernatores eorumque adversarios aciores factae, quum tamen non renovati sint excessus, quibus, heu, assuevimus.

In Russia acceptorum et expensarum rationes prosperae omnino recognitae.

In Sinis primus popularium legatorum coetus congregatus, cui ante omnia erit munus, reipublicae praesidem diligere.

PER ORBEM

Die i mens. Aprilis MCMXIII ex Batavia notum fit, Indicas insulas Siao, Sanghi ac Talaut vehementi terrae motu funditus eversas superiore mense Martio fuisse.

— d. III, Athenis, Georgio, Graecorum regi nefarie interempto, iusta sollemnia summo civium cum luctu persolvuntur.

— d. IV militaris Germanorum dirigibilis quidam aërostatus adverso vento in Gallicam terram appellit, magnam incolis concitationem procurans, falso reputantibus, eum munimentorum speculanorum causa missum fuisse.

— d. V Domodossola ex Italico oppido nunciatur nivium ingens moles de Alpibus devoluta opifices aliquot, in angustiis ad Furcam montes laboribus

intentos, obruiisse; ceteros, ad ducentorum numerum, in obsidione misere tenere.

— d. VI Nussdorf, in oppido ad Salisburgum, templum atque aedificia triginta duo fortuito incendio absumuntur.

— d. VII ad ferriviae Austriacam stationem O-gulin ex curruum vapore actorum collisu plures humanae victimae lugentur.

— d. XIII opificum desertiones a laboribus per Belgarum omnem regionem fiunt. Vim tamen adhibere militum non est necesse.

— d. XIV Madriti, dum Alfonsus XIII Hispanorum rex, e militum recensione revertitur, a scelesto Catalaunensi quodam homine manuballistula petitur, at fauste feliciter incolmis evadit.

— d. XV per Liburniam omnem foeda tempestas ingentia damna affert.

— d. XVI Chilensi in urbe S. Iacobi, Acevedo aviator in illa civitate primus, ob aëronavis quamdam propulsoris machinae laesionem, a caelo precipitat ac moritur.

— d. XXIII Eucharisticus annuus omnium nationum conventus sollemni ritu a Pontificis Legato, Purpurato Patre Dominico Ferrata, Melita in insula inaugurator.

— d. XXIV Stabiis nova Italorum loricata navis, cui a C. Duilio nomen inditum, coram Italico rege regiaque domo feliciter in mare immittitur.

In fodinis apud Cincinnati gasii incendium exoritur, in quo horrendam mortem cunicularii octoginta inveniunt.

— d. XXVI Lutetiae Parisiorum centenaria dies ab ortu Friderici Antonii Ozanam sollemniter commemoratur. Conventui praeest Emus. P. D. Vincentius Cardinalis Vannutelli, a Pio PP. X tamquam Pontificius Legatus missus.

— d. XXVIII Olisippone civium manus, ex liberae reipublicae factione, gubernio inimicorum, seditionem movere frustra conatur.

— d. XXIX in Pensilvaniae oppido Monongahela fodinarum nova calamitas defletur, ex qua cunicularii centum viginti quinque mortem heu! operpetunt.

EX BATAVIA

**De certamine poetico Hoeufftiano
in an. MCMXIV indicto.**

Accepimus, et libenter edimus:

A. d. IV. Idus Martias in conventu Ordinis Literarii a iudicibus ita est relatum de XXXVIII carminibus, quae ad tempus ei fuerant tradita.

Tria ad certamen omnino admitti non potuerunt, utpote variis constantia poematiis, quorum nullum

legitimum implebat versuum numerum. Eorum hi erant tituli: *Aenigmata*; *Violae*; *Simplex*. Neque illud quod inscriptum erat *Idyllium*, carmen iam antea ad certamen missum et nunc correctum.

Statim seposuimus ut prorsus hoc certamine indigna carmen inscriptum *De mira ingenii potentia*; carmen cui addita erat sententia, scidulae inscripta: *Iocose datur hora Musae*, et illud ipsa nocte obscurius cui nomen *Zephyrus*.

Parum placuerunt haec octo, licet in iis aliquae virtutes apparerent: *Votum Sulpiciae*, *In bellum Turicum*, *Navale duellum*; *De bello Lybico*; *Ad Lourdensem rupem*; *Roma fatorum sedes*; *Nugipolyoquidae*; *Pediculi*.

Multo magis probabantur XV haec, quae tamen non esse in lucem edenda post aliquam demum decrevimus dubitationem: *Trossulus*; *Cultor maiorum*; *Res Sacra Poesis*; *De cruce Christi triumphante*; *In columnam memorialem*; *Heroum*; *Pax*; *Materna Corda*; *M. Valerius Corvus*; *In obitum Ioannis Pascoli*; *In feminas ius suffragii appetentes*; *Mortis hymnus*; *Suprema Caligulae nox*; *De nativitate Virginis*; *Alcaicon*.

Restant octo optima, quae libenter publici iuris faciemus, lectu iucundissima, vera verorum poetarum atque artificum opera. Eorum titulos sic enumeramus ut quoquod est praestantius eo posterius nominetur: *Vox patriae*; *Aeriae voces*; *Duo insontes*; *Alma quies*; *Titanicae interitus*; *Alumnus Virgilii*; *In funere Ioannis Pascoli*; *Amaryllis*.

Post aliquam dubitationem quod inter tria carmina, quae hinc ultima ponuntur, (*Alumnus Virgilii*; *In funere Ioannis Pascoli*; *Amaryllis*) esset optimum, praestare tamen duobus aliis decrevimus *Amaryllida* carmen egregium, tersum, venustum. Hoc aureo ornandum praemio visum. Aperta scidula nomen prodiit *Raphaelis Carrozzari*, Mediolanensis.

Septem illa, quae proxime ante *Amaryllida* enumera vimus, sumptibus legati Hoeufftiani in lucem emitentur, si eorum poetae nobis ante *Kalendas Iunias* scidularum aperiendarum dederint veniam.

Ad novum certamen cives et peregrini invitantur his legibus, ut carmina latina, non ex alio sermone versa nec prius edita argumentive privati, nec quinqaginta versibus breviora nitide et ignota iudicibus manu scripta, sumptu suo ante *Kal. Ian.* anni proximi mittant ad *Hermannum Thomam Karsten*, Ordinis litterarii Academiae ab-actis, munita sententia, item inscridulae obsignatae, quae nomen et domicilium poetae indicabit. Ceterum iudicibus gratum erit, si poetae in transcribendo portabile prelum Britannicum (*typewriter*) adhibebunt.

Praemium victoris erit nummus aureus quadringentorum florenorum. Carmen praemio ornatum sumptibus ex legato faciendis typis describetur eique subiungentur alia laude ornata, quando scidulae aperiendae venia dabitur. Hoc ante *Kal. Iunias* fieri debet.

Exitus certaminis in conventu Ordinis mense Martio pronunciabitur; quo facto scidulae carminibus non probatis additae Vulcano tradentur.

Amstelodami, Kal. Apr. MCMXIII.

P. D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE
Ordinis Praeses.

AENIGMATA

I.

Integrum constat, ruptum totiesque fatiscit,
Vel sonitu trepidans allicit auriculas.

II.

Advolut, ignavumque aliena ad pabula currit,
Mendaci vultus sive colore linit.

F. X. B.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Doctorem JOSEPHUM FORNARI, Commentarii moderatorem (Roma, via del Governo Vecchio, 96) miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

FABULAE SELECTAE
IOANNIS LA FONTAINE
latine conversae a FR. XAV. REUSS.

Aenigmata an. XVI, n. II proposita his respondent:

- I) *Laterna*;
- II) *Malus-Malum*.

Ea rite soluta miserunt:
Diomedes Falva, *Constantia*. — P. Prado, *Venetia*. — Ant. Masia, *Tarragona*. — Petrus Tergestinus. — Iac. Gomez, *Caesar Augusta* — F. Wawer, *Marianopoli*. — Ladisl. Thyssen, *Dresda*. — Aug. Ricci, *Florentia*. — N. Bianchi, *Augusta Taurinorum*. — F. Arnori, *Mediolano*. — Nic. Endrigi, *Salisburgo*. — Claudius Lucensis. — I. Ortiz, *Morslia*. — Eug. Dolmar, *Chicagine*. — Hern. Forgeot, *Nicæa ad Varum*. — Rich. Brondel, *Brugis*. — Nic. Lagumina, *Panormo*. — Rich. Muller, *Berolino*. — Olem. Fiard, *Curia Rhaetorum*. — Arch. Magliano, *Genua*. — Alb. Perraud, *Lutetia Parisiorum*. — Lud. Goux, *Bituricis*. — Iac. Menendez, *Madrito*. — Fr. Xav. Ghion, *Ostunio* — F. X. M., *Drepano*.
Sortitus est praemium:

LADISLAUS THYSSEN,

ad quem missum est opus, cui titulus:

BIBLIA SACRA

VULGATAE EDITIONIS

Xysti V. P. M. iussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita.
(Editionem renovarunt Desclée et Soc.).

SOCIIS ET LECTORIBUS MONITUM

Kalendis Aprilibus MCMXIII Societatis Editricis Romanae Urbana Sedes translata est in
VIA DEL TRITONE, 46.

Huc igitur exinde conferatur quidquid **VOCIS URBIS** administrationem respiciet; quae vero ad redactionem spectant, mittenda semper erunt ad **Moderatoris** domicilium, **VIA DEL GOVERNO VECCHIO, 96**.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus

ROMÆ. — Ex officina *Societatis Editricis Romanae*,

AD ROMAM

ACTIO DRAMATICA

versibus plautinis composita et in tres actus distributa.

ACTUS II.

Vestibulum internum templi cum foribus in ima parte, qua itur in subterraneum, ubi sunt captivorum custodiae. Circumstant amplae columnae aere composae.

SCENA I.

DUO MILITES qui inter se colloquuntur.

I. MILES.

*Ii si Christi fidi sunt discipuli,
Mei quid interest?*

II. MILES.

Leges sic imperant!

I. MILES.

*Leges, et usque leges! Quid si arbitriae?
Mali quid ipsi in cives?*

II. MILES.

Sunt innoxii,

*Nos ipsi cernimus citra malitiam.
Frequentant carceres, ferunt subsidium...
Stipem nec exiguum dant nobis pro munere...*

I. MILES.

*Canunt hymnos, docent novos et canticus,
Sonant nec unquam dulces Amaryllides.*

II. MILES.

Deum sed honorant ipsi quem colunt...

I. MILES.

Deos nos contra colimus turpissimos.

II. MILES.

Pium, bonum, sed illi sanctum prae ceteris.

I. MILES.

Nos adoramus, colimus vel stercora!

II. MILES.

Nemo nos torquet, nemo dat molestiam.

I. MILES.

*Premunt hi carceres, vocant Pontificem,
Ab ipso postulant modo licentiam
Eum tuendi!*

II. MILES.

*Parvula est custodia,
Sunt pauci et milites; sic possent liberum
Reddere!*

I. MILES.

Sed ipse?

II. MILES.

*Vetat, vult in carcere
In vineulis mori suo pro Numine.*

I. MILES.

*Mirum! Quid accidet nostri si perderent?
Quid imperator bello si recederet?*

II. MILES.

*Erant et multi christiani milites!
At ipsi ad arma cursitant, et alacres
Gerunt in bellis martiales spiritus,
Ut ipsi in bello rem suam defenderent.*

I. MILES.

*Tibi sed pectoris pandam nunc depositum
Modo secretum dixi quod servaveris?*

II. MILES.

*Quid est quod verbis dicas tam solemnibus?
Tacebo, furcifer, tacebo! Die admodum.*

I. MILES.

*Eram mox custos ad theatrum positus
Marcelli, mille pressus sed angustiis,
Quidam cum venit, traxit qui me clanculum
Et paucis verbis, pluribus sed gestibus,
Placet, dixit, tibi magna vis pecuniae?
Quid ni? Sed quibus, dixi, conditionibus?
Habesne Mitrae templi tu custodiam?
Quid ad te? dixi. Eiusne tu decuriae?
Quid hinc? Habebis auri magnam copiam,
Si.... - Quid? - Dummodo deferas si chartulam a
Puero captivo, Aniciorum filio,
Qui nominatur, ni fallor, Octavius.
Ei libenter postulanti assentio.
Ecce marsupium, vides et chartulam.*

II. MILES.

*Quid autem legitur? Caveto, tragula
Ex improviso tuum ne frangat caput.*

I. MILES.

Lubet videre?

II. MILES.

*Perlubet! Quis scit an exeat**Fortuna nostra, quasi Deus ex machina?**(Ad proximum numerum).*

I. B. FRANCESIA,